

משטחי פריחה של סתונית היורה בגבעת התנ"ך בירושלים: מדוע סתונית היורה כה שופעת השנה?

שמעון כהן, חוג כלנית - simonronit@bezeqint.net
אבי שמידע, חוג כלנית, המחלקה לאבולוציה ואקולוגיה והמרכז לרציונליות -
avi.shmida@gmail.com - האוניברסיטה העברית בירושלים
רענן דונוביץ, חוג כלנית - raanandu@smile.net.il

צילמו: שמעון כהן וחברי חוג כלנית

התצפית: 6.11.2023

פרסום: 13.12.2023

תקציר: שפעת פריחה של כתמי גיאופיטים המופיעים אחת לכמה שנים היא תופעה ידועה לחובבי הטבע אך רב הנסתר על הגלוי לגבי הסיבות להופעתה. השנה אנו מדווחים על משטחי פריחה של **סתונית היורה** - *Colchicum stevenii* בחודש נובמבר 2023; אחד מהם הוא משטח הפריחה העז של סתונית היורה בגבעת התנ"ך בירושלים.

=====

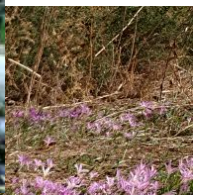
השנה, בסתיו תשפ"ד הופיעה מרבד פריחה של **סתונית היורה** - *Colchicum stevenii* בגבעת התנ"ך בירושלים, בשפעה שלא נראה כבר מזה שנים רבות. משטחי פריחה אלה צולמו על ידי חברים מקבוצתנו (ראה תמונות) ונשאלת השאלה - האם היה זה סתיו גשום במיוחד או אביב מיוחד של שנה קודמת או גורם אחר - והאם זו תופעה נדירה במיוחד?

סתונית היורה: גבעת התנ"ך ירושלים 6.11.23 ש.כהן ©

סקירת העבר של משטחי פריחה דומים של סתונית היורה, מגלה כי התופעה איננה שכיחה אך חוזרת על עצמה במקומות ובזמנים שונים; לדוגמא משטחי פריחה יוצאי דופן הופיעו בשולי קיבוץ יסעור בסתיו 2017. בארוע סתונית יסעור, עקבנו אחר האתר ונוכחנו כי משטחי הפריחה נעלמו בשנים שלאחר מכן.

סמונית יורה 11.11.17 קיבוץ-יסעור ג.סגלי ©

סמונית יורה, תמ"ן, פריחה בגבעה התון 29.11.23, צילם דוד מירוש ©. משמאל: פריחה בקיבוץ יסעור 11.11.17 צילם דעון סגלי ©

סתוונית יורה 11.11.17 קיבוץ-יסעור ג.סגלי ©

מה יכולים אנו לאמר על התופעה, ברמה הפרטנית של סתוונית היורה או ברמה הכללית של כתמי פריחה שופעים של גיאופיטים ?

שפעת הפריחה של סתוונית היורה בסתיו הנוכחי (תשפ"ד 2023) קשורה כנראה לגשמי הברכה שירדו בחודש נובמבר. טבלה מס.1 מציגה את סופות הגשם(זהו הכינוי למערכות גשם, שקעים סינופטיים) שארעו בישראל בחבל הים-תיכוני מראשית תשפ"ד. אנו רואים כי עד המחצית השניה של חודש נובמבר לא היו סופות גשם גדולות בחבל הים-תיכוני; במחצית השניה של חודש נובמבר ארעו שתי סופות גשם גדולות כל אחת מעל 25 מ"מ (בירושלים) אשר הביאו לנביטת מדרונות ולהצצה ופריחה מזורזת ושופעת של סתוונית היורה.

סופה מספר 10 שהתרחשה בתאריכים 19-20.11.2023 הורידה כמות משקעים גדולה במיוחד (28 - 107 מ"מ; בעין-חרוד ירדו לדוגמא 75 מ"מ) ברוב רחבי הים-תיכון - היא אשר גרמה למילוי מים בפקעות הצעירות, להצצת עלים מזורזת ולפריחה סינכרונית ושופעת של מאות פקעות של סתוונית היורה בכתמי קרקע רבים. האם הסבר זה הוא ההסבר הנכון והיחידי ? אפשר גם שהאביב המבורך של שנה שעברה הוא אשר עזר לגודל אופטימלי של פקעות הסתוונית ומוכנותו לפריחה שופעת אך אביבים דומים ואף גשומים יותר היו לנו בשנים קודמות. נמצאנו למדים שרק מדידות מפורטות של השפעה באותה אוכלוסיה לאורך מספר שנים תוך מדידות אקלימיות במקביל - יאששו או יפריכו את

ההכללה המוצעת לעיל.

טבלה מס' 1 מזג האוויר בסתיו תשפ"ד - 2023

מס סופה	תאריכים	סך גשם יומי (ק"ג מ"מ)	טיפוס הסופה ועננות	מז"א בירושלים	פרוט מז"א-א וכל הארץ
1	5-6.9.23		שרב בישראל		שיטפונות נגק במזרח יוון שמה-סופת דניאל,
1	7-9.9.2023		חום יוצא דופן		44 °C בטל-שחר, 35 °C בהר-גילה בשיא 8.9.23,
1	12.9.2023		סופת דניאל "טראית"		שקע מערבי שהיכה ביוון (700 מ"מ לא יתכן) אחרי בלוב ואחר הגיע אלינו,
1	13.9.2023	טפטוף		בבוקר אובך כבד (הדרכתי גן בוטני הר- הצופים),	כללית ממש רוח-סתיו ועננות ממערב.
	17.9.2023	80% לחות	אין עננות שחר אך יש לחות רבה 41- הימים מסביב ללא עננות		
2	20.9.2023	טיפות בצפון	צפוי גשם אחה-צ בצפון וגם מחר		
2	23.9.2023	טפטוף אפיק נ"ס בצפון			
3	1.10.2023	טפטוף בכל הארץ		בסינלפטית- שקע במזג תורכיה וגם באמנוס	חזאי- בצפון יש מקום - 10 מ"מ.
3	2.10.2023	טפטוף			
3	3.10.2023	טפטוף			
4	9.10.2023	טפטוף וגשם בלילה			כל היום מעונן ומטפטף חליפות. בלילה בשעה 3.00 מטח גשם חזק
5	15.10.2023	צפוי גשמים צפון-מרכז			התקררות רבה, אתמול 30-מוג. בנסיעה לחיפה.
6	27-28.10.2023	טפטופים	גשם טיפוס-3		ראיתי באר-שבג נכנסת חזית מערבית קלסית אך למחרת עצרה ועמדה יומיים שלמים ורק טפטוף גל-אף שכל הדמיום עננות.
8	12.11.2023	טפטופים	גשם טיפוס-3		
9	14.11.2023	3.5	מזרכת מערבית חורפית		גשם חזק באלון הגליל ובירושלים יום לפני דיגום הבלוטים השני
10	19.11.2023	31	הסופה הגדולה		נרשמו ביום אחד 107 מ"מ, ובגין-חרוד 75 מ"מ ביום הראשון לסופה
10	20.11.2023		נביטת מדרונות מאוחרת בירושלים ובאלון הגליל	גשמים עזים על הרכס וטפטוף במעלה-רחבעם (ברשאנידה)	גשם רציני ראשון במדבר-יהודה (רגננס-א-נקח)
11	25-26.11.2023	25.5	סופה גדולה בבת אחת, לא בנגב		דגמתי פנולוגיה באלון הגליל וירדו עלנו 2 מטחים, ב-26.11.23
	3-4.12.2023		חם מהרגיל		
12	6-7.1.12.2023	12.5	צפויה סופה מערבית לפי אתר GFS		קצרה רק יום ורביג, שוב גשמי זעם אך מוגט בירושלים
	9.12.23		טיול רכס כנוב		סוף כרכים נאה, שיא סתוונית טוביה
13	10.12.2023	4	קלסית קצרה		
14	12.12.2023		קלסית קצרה +שיטפונות רק מ"י		

אבי שמידע, מידע אישי, המדידות בהר-גילה

מה יכולים אנו לאמר על התופעה, ברמה הפרטנית של סתונית היורה או ברמה הכללית של כתמי פריחה שופעים של גיאופיטים ?

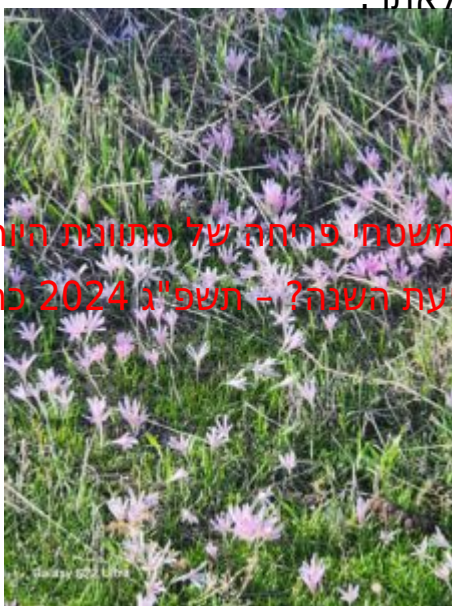
שפעת הפריחה של **סתונית היורה** בסתיו הנוכחי (תשפ"ד 2023) קשורה כנראה לגשמי הברכה שירדו בחודש נובמבר. טבלה מס.1 מציגה את סופות הגשם(זהו הכינוי למערכות גשם, שקעים סינופטיים) שארעו בישראל בחבל הים-תיכוני מראשית תשפ"ד.(טבלה מס.1). אנו רואים כי עד המחצית השניה של חודש נובמבר לא היו סופות גשם גדולות בחבל הים-תיכוני; במחצית השניה של חודש נובמבר ארעו שתי סופות גשם גדולות כל אחת מעל 25 מ"מ (בירושלים) אשר הביאו לנביטת מדרונות ולהצצה ופריחה מזורזת ושופעת של סתונית היורה.

סופה מספר 10 שהתרחשה בתאריכים 19-20.11.2023 הורידה כמות משקעים גדולה במיוחד (28 - 107 מ"מ; בעין-חרוד ירדו לדוגמא 75 מ"מ) ברוב רחבי הים-תיכון - היא אשר גרמה למילוי מים בפקעות הצעירות, להצצת עלים מזורזת ולפריחה סינכרונית ושופעת של מאות פקעות של סתונית היורה בכתמי קרקע רבים. האם הסבר זה הוא ההסבר הנכון והיחידי ? אפשר גם שהאביב המבורך של שנה שעברה הוא אשר עזר לגודל אופטימלי של פקעות הסתונית ומוכנותו לפריחה שופעת אך אביבים דומים ואף גשומים יותר היו לנו בשנים קודמות. נמצאנו למדים שרק מדידות מפורטות של השפעה באותה אוכלוסיה לאורך מספר שנים תוך מדידות אקלימיות במקביל - יאששו או יפריכו את ההכללה המוצעת לעיל.

סתונית היורה: גבעת התנ"ך ירושלים 26.11.23 ש.כהן ©

ומה בקשר להעלמות אוכלוסיות הפורחות של סתונית היורה ושל גיאופיטים נוספים כגון כתמי פריחה צפופים של מיני **שום, חלמונית, מצילות, כרכום וכדן**? כנראה שמשך החיים של הבצלים של גיאופיטים אלה בתנאים טבעיים איננו רב; לאחר הגיעם לגודל הבצל הקריטי, הם פורחים מספר שנים מועט ואז מפסיקים לפרוח כמו למשל סתונית היורה, סתונית טוביה, כרכום ארץ-ישראלי וכרכום גיירדו. נתונים שנאספו על מיני כרכום בישראל מורים כי הפרט מפסיק לפרוח לאחר 2-5 שנים; כנראה הבצל בכרכום או הפקעת בסתונית "מזדקנים" ופורשים מחיי הרבייה המוצלחים שעברו וצאצאיהם בקרבת מקום (על ידי רבייה וגטטיבית) או במרחק מצמחי האם (רבייה על ידי זרעים והפצה) תופשים את מקומם באקוסיסטמה ונודדים במרחב מאתר לאתר.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: ש. כהן, דונוביץ ר. ושמידע א. 2023 משטחי פריחה של סתונית היורה בגבעת התנ"ך בירושלים: מדוע סתונית היורה כה שופעת השנה? - תשפ"ג 2024 כתב עת כלנית, 9.

=====